

Wyrok z dnia 23 września 2004 r.

I PK 644/03

Pracownik prywatyzowanego przedsiębiorstwa państwowego posiadający wymagany staż pracy, z którym rozwiązano stosunek pracy z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 980 ze zm.) przed wejściem w życie tej ustawy, jest uprawniony do nieodpłatnego nabycia akcji (art. 2 pkt 5 lit. c ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji, jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.).

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz. Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Katarzyna Gonera.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 23 września 2004 r. sprawy z powództwa Leonardy P. przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa w Warszawie i Bankowi [...] SA w W. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 23 maja 2003 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Pragi z dnia 21 czerwca 2002 r. [...] i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu dla Warszawy-Pragi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Powódka Leonarda P. wniosła pozew przeciwko Bankowi [...] SA Grupa P. SA w W. o przyznanie uprawnień do nieodpłatnego nabycia akcji tego Banku. W toku postępowania został wezwany do udziału w sprawie w charakterze pozwanego Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Skarbu Państwa.

Pozwani wniesli o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 21 czerwca 2002 r. [...] Sąd Rejonowy dla Warszawy-Pragi oddalił powództwo. Sąd ustalił, że powódka w okresie od 30 sierpnia 1955 r. do 31 maja 1974 r. była zatrudniona w Centrali Banku [...] SA w W. W związku z utworzeniem Przedsiębiorstwa Eksportu Wewnętrznego „P.” powódka wraz z częścią innych pracowników Banku została zatrudniona w tymże przedsiębiorstwie. Pracowała w nim do 30 kwietnia 1990 r., kiedy to przeszła na emeryturę. W dniu 30 kwietnia 1997 r. pomiędzy Skarbem Państwa reprezentowanym przez Ministra Skarbu Państwa a Bankiem [...] SA Grupa P. SA zawarta została umowa, zgodnie z którą zalecono pozwanemu Bankowi wykonanie czynności technicznych związanych z udostępnieniem uprawnionym pracownikom Banku akcji należących do Skarbu Państwa. W dniu 28 sierpnia 1997 r. powódka złożyła oświadczenie o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji. Pozwany Bank w dniu 16 stycznia 1998 r. ogłosił listę osób uprawnionych do nabycia akcji, na której nie było powódki. Reklamacja powódki nie została uwzględniona. Zgodnie z art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1996 r. o łączeniu i grupowaniu niektórych banków w formie spółki akcyjnej (Dz.U Nr 90, poz. 408 ze zm.) i art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 118, poz. 561 ze zm.) uprawnionymi pracownikami są - oprócz osób zatrudnionych w dniu przekształcenia banku państwowego w spółkę akcyjną w jednym z banków grupy P. SA - byli pracownicy Banku P. SA, z którymi po przepracowaniu co najmniej 10 lat rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło z powodu przejścia na emeryturę lub rentę albo z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 980 ze zm.) oraz osoby, które po przepracowaniu 10 lat w banku podlegającym prywatyzacji zostały przejęte przez inne zakłady pracy w trybie art. 23¹ Kodeksu pracy. Powódka pracowała w Banku P. SA do 31 maja 1974 r. Wskutek uzgodnień pomiędzy Bankiem a Przedsiębiorstwem Eksportu Wewnętrznego „P.” przedstawiono jej do podpisania angaż z dnia 1 czerwca 1974 r., który powódka przyjęła i rozpoczęła pracę w nowym zakładzie pracy. W dacie zawarcia nowej umowy o pracę nie obowiązywał Kodeks pracy ani ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. Stosunek pracy powódki z Bankiem P. SA nie uległ rozwiązaniu ani na podstawie tej ustawy, ani w trybie art. 23¹ Kodeksu pracy. Wprawdzie stosunek pracy z powódką został rozwiązany wskutek przejścia na emeryturę, jednakże podmiotem zatrudniającym powódkę nie był żaden z banków.

Apelacja powódki od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 23 maja 2003 r. [...]. Sąd Okręgowy powołał się na przepis art. 38 ust. 2 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, zgodnie z którym prawo do nieodpłatnego nabycia akcji powstaje po upływie 3 miesięcy od dnia zbycia przez Skarb Państwa pierwszych akcji i wygasa z upływem 12 miesięcy od dnia powstania tego prawa. Termin ten jest terminem prawa materialnego i ma charakter bezwzględnie obowiązujący. Ustawodawca nie zastrzegł, iż bieg terminu ulega przerwaniu z chwilą wniesienia pozwu do sądu, a zatem toczące się postępowanie nie ma wpływu na bieg terminu. Jeżeli termin zakończy bieg nawet w trakcie trwającego postępowania sądowego, to prawo do nieodpłatnego nabycia akcji także wygasa i roszczenie o nieodpłatne przeniesienie akcji nie może być przez sąd uwzględnione. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 sierpnia 1998 r., III ZP 24/98 (OSNAPIUS 1999 nr 17, poz.545). Określony w art. 38 ust. 2 termin dla realizacji prawa nieodpłatnego nabycia akcji był początkowo terminem sześciomiesięcznym, a następnie został przedłużony do 12 miesięcy. Pierwsze akcje zostały zbyte przez Skarb Państwa w dniu 20 czerwca 1998 r. i powódka mogła realizować swoje prawo do 20 listopada 1999 r. Wyrok Sądu pierwszej instancji został wydany w dniu 21 czerwca 2002 r., a więc po utracie przez powódkę prawa do nieodpłatnego nabycia akcji.

Przepis art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1996 r. o łączeniu i grupowaniu niektórych banków w formie spółki akcyjnej przyznał pracownikom banku zależnego grupy bankowej prawo do nabycia akcji banku dominującego na zasadach określonych w ustawie o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Jedynym kryterium przyporządkowania pracownika do określonej grupy jest okres zatrudnienia w przedsiębiorstwie, które przekształciło się w spółkę i w spółce powstałej w wyniku przekształcenia. Uprawnionym do nieodpłatnego nabycia akcji Banku były osoby zatrudnione w Banku [...] SA Grupa P. SA w dniu 1 lipca 1997 r., to jest w dniu, kiedy nastąpiła konsolidacja sprawozdań finansowych. Powódka z dniem 31 maja 1974 r. przestała być pracownikiem pozwanego Banku. Przejście jej do Przedsiębiorstwa Eksportu Wewnętrznego „P.” nie nastąpiło na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r., która weszła w życie w dniu 27 stycznia 1990 r. Każdy akt prawny obowiązuje w pewnych ramach czasowych. Zasadą jest, że prawo nie działa wstecz. Oznacza to, że ustawy nie można stosować do skutków zdarzeń

prawnych, które miały miejsce w całości przed wejściem w życie ustawy. Przepis art. 36 ust. 4 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji nie stwarza możliwości zaliczenia do okresu zatrudnienia okresów pracy u innych pracodawców niż komercjalizowane przedsiębiorstwo państwowe i spółka, która z niego powstała. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 kwietnia 2001 r., I PKN 362/00 (OSNAPiUS 2003 nr 4, poz. 97).

Wyrok Sądu drugiej instancji zaskarżyła powódka, opierając kasację na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 2 pkt 5 lit. c oraz art. 38 ust. 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz powołując się na nieważność postępowania z mocy art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 47 § 1 k.p.c. Na tej podstawie wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu dla Warszawy-Pragi do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu kasacji podniosła, że należy do kategorii osób, o których mowa w art. 2 pkt 5 lit. c ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji oraz w umowie z dnia 30 kwietnia 1997 r. zawartej pomiędzy Skarbem Państwa a Bankiem [...] SA - Grupa P. SA. Powódka przepracowała w Banku P. SA przez 19 lat i przeszła do pracy w Przedsiębiorstwie Eksportu Wewnętrznego „P.” w związku z reorganizacją Banku i przekazaniem jego zadań związanych z obsługą obrotu towarowego oraz części pracowników nowoutworzonemu przedsiębiorstwu „P.”. Rozwiązanie z powódką umowy o pracę na podstawie porozumienia stron oraz porozumienia zakładów pracy nastąpiło z przyczyn, o których mowa w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Wprawdzie ustawa ta jeszcze nie obowiązywała w dacie rozwiązania z powódką umowy o pracę, jednak pogląd, że jej dyspozycji nie można stosować do oceny skutków prawnych zdarzeń powstałych przed jej wejściem w życie, powódka uważa za błędny. Nietrafny jest również pogląd, że prawo powódki do nieodpłatnych akcji wygasło wobec upływu terminu określonego w art. 38 ust. 2 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji. Jest to termin zawity, jednak wygaśnięcie praw podmiotowych i roszczeń wobec upływu terminów zawitych następuje wskutek braku stosownych czynności uprawnionego. Prawo powódki do akcji powstało w dniu 20 czerwca 1998 r. i mogło być realizowane do 20 września 1999 r. W dniu 4 czerwca 1998 r., a więc znacznie przed upływem terminu został złożony skutecznie pozew celem dochodzenia roszczeń powódki.

Ewentualna prekluzja roszczenia mogłaby nastąpić jedynie w wypadku zaniechania przez uprawnioną skorzystania z drogi sądowej. Zarzut nieważności postępowania powódka uzasadnia tym, że Sąd Rejonowy orzekał w składzie jednoosobowym, mimo że sprawa należała do kategorii spraw z zakresu prawa pracy. Skład sądu był więc sprzeczny z art. 47 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji jest nieuzasadniony. Pomijając kontrowersyjną w orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestię możliwości skutecznego podnoszenia w kasacji zarzutu nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, niedostrzeżonej przez sąd drugiej instancji, w sytuacji gdy temu ostatniemu sądowi nie zarzuca się naruszenia przepisów postępowania (wyrok z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998 nr 5, poz. 81 i postanowienie z dnia 14 lipca 2000 r., II UKN 366/00, OSNAPiUS 2002 nr 3, poz. 81), należy stwierdzić, że postępowanie przed Sądem pierwszej instancji nie było dotknięte nieważnością. Na rozprawie w dniu 14 czerwca 2002 r., po zamknięciu której odroczone ogłoszenie wyroku na dzień 21 czerwca 2002 r., skład Sądu był zgodny z art. 47 § 1 k.p.c. - jeden sędzia i dwóch ławników - i w tym samym składzie wydano wyrok. Natomiast ogłoszenie tego wyroku w dniu 21 czerwca 2002 r. zostało dokonane przez przewodniczącego składu. Jest to procedura zgodna z art. 326 § 2 k.p.c.

Uzasadnione są natomiast zarzuty naruszenia prawa materialnego. Przepis art. 38 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.) stanowi, że uprawnieni pracownicy oraz rolnicy lub rybacy mogą skorzystać z prawa do nabycia akcji nieodpłatnie, o ile w ciągu sześciu miesięcy od dnia wpisania spółki do rejestru złożą pisemne oświadczenie o zamiarze nabycia akcji. Niezłożenie oświadczenia w powyższym terminie powoduje utratę prawa do nieodpłatnego nabycia akcji. Na podstawie art. 38 ust. 2 prawo do nieodpłatnego nabycia akcji powstaje po upływie trzech miesięcy od dnia zbycia przez Skarb Państwa pierwszych akcji na zasadach ogólnych i wygasa z upływem dwunastu miesięcy od dnia powstania tego prawa. Jeżeli zbycie akcji Skarbu Państwa na zasadach ogólnych nastąpiło w okresie, o którym mowa w ust. 1, prawo do nieodpłatnego nabycia akcji powstaje po

trzech miesiącach od upływu terminu na złożenie oświadczenia o zamiarze nabycia akcji. Zgodnie z tymi przepisami procedura jest taka, że przed powstaniem prawa, o którym mowa w art. 38 ust. 2, uprawniony pracownik musi złożyć oświadczenie o zamiarze nabycia akcji w terminie sześciu miesięcy od wpisania spółki do rejestru. Jeżeli złoży w terminie takie oświadczenie, powstanie prawo do nieodpłatnego nabycia akcji, z którego to prawa pracownik nie musi skorzystać. Jeżeli nie skorzysta z tego prawa w ciągu dwunastu miesięcy, prawo do nieodpłatnego nabycia akcji wygasa. Prawo powstaje po upływie trzech miesięcy od sprzedaży pierwszych akcji, lecz nie może powstać w czasie biegu terminu przewidzianego do złożenia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji. Powódka powołuje się na to, że oświadczenie złożyła w dniu 28 sierpnia 1997 r. i wobec odmowy umieszczenia jej na liście osób uprawnionych wystąpiła w dniu 4 czerwca 1998 r. z powództwem o zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia o przyznaniu jej prawa do nieodpłatnego nabycia akcji. W związku z tym prawo powstałoby dopiero po uwzględnieniu przez sąd żądania powódki. Sporne między stronami prawo nie mogło powstać przed rozstrzygnięciem sporu. Stwierdzenie Sądu Okręgowego, że prawo powstało w toku procesu i przed zakończeniem procesu wygasło, nie znajduje żadnego uzasadnienia w treści powołanych przepisów. W związku z tym zasadny jest zarzut naruszenia art. 38 ust. 2 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji, który to przepis nie powinien w sprawie być zastosowany. Sprawa toczyła się bowiem o ustalenie uprawnienia wynikającego z art. 38 ust. 1 tej ustawy i dopiero wynik tego procesu może mieć wpływ na powstanie prawa, o którym mowa w art. 38 ust. 2.

Uzasadniony jest także zarzut naruszenia art. 2 pkt 5 lit. c tej ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji. Zgodnie z tym przepisem uprawnionymi pracownikami są osoby, które przepracowały co najmniej dziesięć lat w komercjalizowanym przedsiębiorstwie państwowym lub w przedsiębiorstwie, które zostało sprywatyzowane poprzez wniesienie do spółki, a rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło wskutek przejścia na emeryturę lub rentę albo z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Sąd Okręgowy rozumie przepis w ten sposób, że warunkiem uznania byłych pracowników za uprawnionych do nabycia akcji, jest rozwiązanie umowy o pracę pod rządem ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. Tymczasem treść przepisu nie uprawnia do takiej interpretacji. Jest w nim bowiem mowa o rozwiązaniu umowy o pracę z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy o

szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy a nie na podstawie tego przepisu. Jeżeli rozwiązanie umowy o pracę nastąpiło z powodu zmniejszenia zatrudnienia spowodowanego zmianami organizacyjnym, produkcyjnymi lub technologicznymi albo ze względów ekonomicznych, zostało ono spowodowane przyczynami określonymi w omawianym przepisie, chociaż z oczywistych względów nie mógł on być wskazany jako podstawa prawna rozwiązania umowy. W związku z tym do grona osób uprawnionych do nieodpłatnego nabycia akcji należą byli pracownicy prywatyzowanego przedsiębiorstwa posiadający wymagany staż pracy, z którymi rozwiązano stosunek pracy z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy z 18 grudnia 1989 r. także wówczas, gdy rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło przed wejściem ustawy w życie. Dokonana w wyroku Sądu pierwszej instancji wykładnia przepisu art. 2 pkt 5 lit. c ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji, którą Sąd Okręgowy zaakceptował, okazała się błędna. W wyniku tego błędu Sąd pierwszej instancji nie dokonał ustaleń w zakresie przyczyn rozwiązania stosunku pracy między powódką a Bankiem P. SA.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. uchylił skarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu pierwszej instancji i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu dla Warszawy-Pragi do ponownego rozpoznania.

=====